

essay

Wie oren heeft, hij hore **Klassieke muziek is een oefening in geduld**

Illustratie: Ruben Bruggeling

DOOR MYRTHE MEESTER

Klassieke muziek kan ongelooflijk veel impact hebben, je ontroeren of zelfs overdonderen. Maar wat moet je daarmee? Wat betekent dat? En kun je uit zulke overweldigende muzikale ervaringen een boodschap destilleren?

Als student hield ik meer van boeken dan van klassieke muziek. Hoewel ik bijna wekelijks in het Concertgebouw kwam, vond ik het frustrerend dat muziek alleen bestaat zolang ze klinkt, en weer weg is als het concert is afgelopen. Als ik een boek lees, streep ik de in mijn ogen belangrijkste passages altijd aan met een gele marker. De allermooiste zinnen schrijf ik over in mijn aantekenboekje of leer ik uit mijn hoofd. Een boek kan op een heel directe manier doorwerken in mijn leven en mijn keuzes en meningen beïnvloeden, de dingen die ik al dan niet geloof.

Het leven maande me tot zwijgen, en de muziek vormde voor dat zwijgen een rijke voedingsbodem

Sinds Dostojevski heb ik meer oog voor de menselijke kwetsbaarheid en het belang van mededogen. Heidegger leerde me dat ervaringen van angst en existentieel onbehagen ook waardevol kunnen zijn. Clarice Lispector en Maggie Nelson dompelden me onder in de onschatbare waarde van banale, alledaagse dingen. En zo kan ik nog wel een tijdje doorgaan. De lessen die filosofen en romanschrijvers me leerden, waren meestal een beetje abstract, maar tóch concreet genoeg om mee te nemen in mijn leven en toe te passen op mijn eigen ervaringen.

Hoe anders was dat met klassieke muziek. Een muziekstuk bracht me in wonderlijke stemmingen die ik nooit eerder had verkend, vooral Bach wakkerde mijn verlangen naar transcendentie aan, naar een diepe duik in het mysterie van het bestaan.

Toch bleef ik na het luisteren altijd een beetje onbevredigd achter, want wat de muziek me had gebracht kon ik niet in gedachten vatten en daardoor niet vasthouden, herkauwen of overdenken. Composities lieten me iets voelen, suggereerden iets, maar waren te ijl om houvast te kunnen bieden of mijn wereldbeeld drastisch te veranderen, zoals boeken of colleges dat wél konden. Muzikale ervaringen behoren tot de meest intense ervaringen die ik ooit heb gehad, maar na afloop stond ik met lege handen, zonder mooie zinnen die ik kon citeren of concrete ideeën die een leidraad konden vormen in mijn leven. Om die reden gaf ik – ondanks mijn grote liefde voor muziek – de voorkeur aan boeken, woorden, zinnen en betekenissen.

PREDIKER

Langzaam maar zeker veranderde dat. Ik begon me te herkennen in de woorden van Prediker: “Veel wijsheid brengt veel verdriet; en hoe groter de kennis, hoe groter de smart.” Want hoe meer je nadenkt en weet, hoe meer je kunt relativiseren en aan dingen kunt gaan twifelen. En: “Veel studeren put een mens uit.” Het voelde een beetje alsof ik vluchtte voor het leven zelf door me terug te trekken in de boeken. Mijn energie om het echte leven aan te gaan werd daar niet groter van; liever keek ik veilig en een beetje lui vanaf de zijlijn toe, via de ervaringen die anderen hadden opgedaan en verwoord in boeken. Toen ik er als pas afgestudeerde filosoof écht niet meer onderuit kon, waagde ik de sprong en belandde op allerlei plekken in de maatschappij – als verpleeg-assistent, als schoonmaakster, als ict'er in opleiding. Niet dat die rollen echt bij me pasten, maar ze dwongen me de boeken los te laten. Hier ging het niet langer om het halen van negens en tiens met filosofische essays. Hier moest ik leren leven, leren zwemmen, me bewegen zonder van tevoren precies te weten wat me te wachten stond. Het was in die spannende, hectische periode dat de muziek pas écht haar waarde bewees, en dan niet alleen op een therapeutische manier. (Muziek kan een troostende schouder zijn als je bang of gekwetst bent of aan liefdesverdriet lijdt.)

Vooraleer bleek muziek een hulp bij het verwerken van levenservaringen die zo indrukwekkend en veelkantig waren dat ik niet kon overzien wat ze precies te betekenen hadden. Zoals een stervende mevrouw in het revalidatiecen-

trum waar ik werkte. Of overspannen, elkaar uitfoeterende zorgcollega's in de koffiekamer. Een eenzame Parkinsonpatiënt die zich staande hield door achter de rug van zijn echtgenote om via internet een geheime liefdesrelatie te onderhouden. Een klasje vol historici, kunsthistorici, architecten, filosofen en theologen die net als ik overwogen om zich te laten omscholen tot ict'er, maar zich afvroegen of ze de maatschappij daarmee niet ziellozer en leger zouden maken.

Het leven leek een beetje op klassieke muziek: mooi, verdrietig, ingewikkeld en niet samen te vatten in woorden. Geregeld kwam ik terug van mijn werk zonder te bevatten wat ik nú weer had beleefd. Dat geldt vast voor alle jonge mensen die voor het eerst de maatschappij betreden en zich nuttig willen maken, maar zich soms ook overbodig en onhandig voelen; die hun best doen maar eindeloos fouten maken; die streven naar harmonie, maar ook moeilijke mensen en situaties tegenkomen.

In mijn vrije tijd begon muziek steeds meer voor me te betekenen. Ineens voelde ik me verwant aan de eindeloos zwemmende melodische lijnen van Ernest Bloch, de klankgolven van Debussy, de gerijpte ernst van de late Beethoven en de duistere eenvoud van de late Liszt. Ik zwom mee en rijpte mee en dompelde me onder in de golvende duisternis van klassieke composities, waarin woorden verstommen (of, in de vorm van liedteksten, bleek afsteken tegen de dubbelzinnigheid en diepgang van de klanken). Het leven maande me tot zwijgen, en muziek vormde voor dat zwijgen een rijke voedingsbodem.

GEDULDIG WACHTEN

De Franse filosoof Jean-Luc Nancy beschouwt klassieke muziek als het tegenwoord van filosofie. Filosofen zijn gericht op het grijpen en vastpinnen van betekenissen, meent hij. Ze streven naar doorwrochte systemen en heldere zinnen en discussiëren graag met elkaar. Wie naar klassieke muziek luistert, is passiever. De luisteraar, stelt hij, bevindt zich ‘aan de rand van betekenis’, in een ruimte waar talloze mogelijke betekenissen resoneren zonder concreet of eenduidig te worden.

Wie écht naar klassieke muziek luistert, of naar het leven, vormt een klankkast waarin de stroom van klanken, of de stroom des levens, kan resoneren en alle ruimte krijgt, kan rijpen, weergalmen en zijn mysterie bewaren. Muziek is een oefening in uitstel, in geduld (het geduld dat ik als ongedurige student, verslaafd aan boeken, ontbeerde). Het doet me denken aan Maria die, nadat ze de mysterieuze jubelwoorden van de herders had gehoord, deze woorden ‘in haar hart bewaarde en bij zichzelf overwoog’. Ze trok geen gehaaste conclusies en sloot zich niet op in haar eigen, beperkte voorstellingen.

“Met het mysterie mag je nooit ‘klaar’ zijn”, schrijft de Tsjechische priester, filosoof en theoloog Tomáš Halík in zijn boek *Geduld met God*. “Je dient geduldig op de drempel ervan te staan, erin te vertoeven, het in jezelf, in je hart te dragen, zoals in het Evangelie over Jezus’ moeder wordt geschreven, en het te laten rijpen door jezelf te laten rijpen.”

Het leven leek een beetje op klassieke muziek: mooi, verdrietig, ingewikkeld en niet samen te vatten in woorden

Volgens Nancy is dat zelfs waar het mens-zijn om draait: een klankkast zijn, een resonerende ruimte, een soort baarmoeder voor betekenissen, die binnenin ons de tijd en ruimte moeten krijgen om te rijpen, zonder de geboorte van inzichten te willen versnellen. “Het is een kwestie van zich openen voor de resonantie van het zijn”, schrijft hij. En dat is precies waar klassieke muziek ons bij kan helpen, die kunstvorm zonder eenduidige boodschap maar vol betekenisrijkheid. ●